

АНОТАЦІЯ

Громовенко В.В. Словотворення політичних неологізмів в українській та англійській мовах: зіставний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії 035 «Філологія» 03 «Гуманітарні науки». – Міжнародний гуманітарний університет, Одеса; Донецький національний університет імені В. Стуса, Вінниця, 2021.

Дисертацію присвячено зіставному дослідженню особливостей словотворення політичних неологізмів в українській та англійській мовах. Проведено двобічне, синхронічно-зіставне дослідження, що базується на положеннях політичної лінгвістики, теорії словотвору, лексичної семантики з опертям на ідею про формально-змістовий аспект вивчення структури неологізмів української та англійської мов у межах білатеральної теорії знака. Узагальнюючи різноманітні підходи до трактування поняття «неологізм», його визначено як будь-яке нове слово або вислів, що з'являється в мові, а також запозичення та нові значення відомих слів; як двобічну одиницю, що характеризується новизною форми (словотвірні неологізми) та / або змісту (семантичні неологізми). Неологізми можуть бути нейтральними або стилістично маркованими.

Однією із сфер зацікавленості політичної лінгвістики є неологічна лексика, яка відображає реакцію мови на суспільно-політичні події у певній лінгвокультурній спільноті. Політичний неологізм є лексичною інновацією, що моделює нове бачення об'єкта номінації.

Метою дисертації є встановлення спільних і відмінних рис продуктивних способів творення політичних неологізмів в українській та англійській мовах.

Досягнення поставленої мети розв'язано такі завдання:

1) обґрунтовано теоретичні засади зіставного вивчення українських та англійських неологізмів у рамках політичної лінгвістики;

2) визначено кваліфікаційні ознаки та класифікаційні параметри політичних неологізмів;

3) окреслено методологічні засади зіставного дослідження політичних неологізмів та опрацьовано алгоритм їхнього вивчення;

4) виявлено та порівняно політичні неологізми, утворені морфологічним способом;

5) встановлено та порівняно семантичні способи творення політичних неологізмів в українській та англійській мовах;

6) схарактеризовано семантичне позначення референтів;

7) здійснено тематичну типологізацію політичних неологізмів в українській та англійській мовах.

Об'єктом дисертації є політичні неологізми української та англійської мов.

Предметом розвідки постає структура й семантика неологізмів української та англійської мов.

Матеріалом дослідження постає корпус політичних неологізмів кінця XX століття – початку XXI століття, який налічує 2400 одиниць (з них 1200 українських та 1200 англійських), виокремлених шляхом довільної вибірки з лексикографічних праць, інтернет-ресурсів, інтернет-газет тощо.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі вперше: 1) *виявлено та зіставлено* продуктивні способи творення політичних неологізмів в українській та англійській мовах; 2) *з'ясовано* частотність уживання морфологічного та семантичного способів під час творення українських та англійських політичних неологізмів; 3) *окреслено* продуктивність апелятивації, метафоризації та метонімізації під час семантичного способу творення політичних неологізмів; 4) *виокремлено та зіставлено* тематичні групи політичних неологізмів у зазначених мовах.

Теоретичне значення дисертації полягає у внеску до зіставного мовознавства (виокремлення спільних і відмінних способів творення

політичних неологізмів) та розвиток неології (тематична класифікація політичних неологізмів).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у викладанні теоретичних курсів із зіставного мовознавства (розділи «Словотвір у зіставному аспекті», «Зіставна дериватологія»), порівняльної лексикології англійської та української мов (розділи «Методи дослідження лексики», «Словотвір в англійській та українській мовах»), порівняльної стилістики (розділ «Стилістичні ресурси англійської та української мов»), у спецкурсах з неології та політичної лінгвістики у закладах вищої освіти; у лексикографічній практиці під час створення морфемних і тлумачних словників, словників перекладного зразка тощо.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт і предмет, сформульовано мету та завдання, окреслено методи аналізу і джерела емпіричного матеріалу, подано перелік положень, що виносяться на захист, розкрито новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі *«Теоретичні засади зіставного дослідження політичних неологізмів в українській та англійській мовах»* окреслено теоретико-методологічні засади зіставного дослідження українських та англійських політичних неологізмів, визначено базові поняття розвідки.

Другий розділ *«Морфологічне словотворення політичних неологізмів української та англійської мов»* присвячений виокремленню та зіставному аналізу дериваційних моделей творення українських та англійських політичних неологізмів.

У третьому розділі *«Семантичний спосіб творення українських та англійських політичних неологізмів»* з'ясовано семантичні способи деривації політичних неологізмів української та англійської мов; здійснено типологізацію лексичних новотворів за семантичним критерієм.

У *Висновках* викладено основні результати дослідження, визначено спільні та відмінні риси словотворення англійських та українських політичних неологізмів, окреслено перспективи їх вивчення у когнітивній площині.

Запропонована в роботі методика аналізу неологізмів аргументована метою й завданнями дослідження. На етапі формування джерельного корпусу політичних неологізмів відібрано новотвори за ознаками належності до політичної лексики та новизни; на другому етапі з'ясовано тип словотвору та виокремлено дериваційні моделі; на третьому – сформовано тематичні групи неологізмів; на четвертому – виконано порівняльний аналіз зазначених груп лексики. Кількісні підрахунки проведено на більшості етапах дослідження для встановлення тенденцій неологізації.

Установлено, що спільними способами морфологічного словотвору політичних неологізмів в українській та англійській мовах є афіксація, словоскладання, телескопія та скорочення, усічення основ. Специфічним способом в англійській мові є конверсія. У порівнюваних мовах аломорфність також виявляється у відсотковій представленості. В українській мові найбільшу кількість неологізмів утворено за допомогою афіксації (70,3%), а в англійській – словоскладання (29,3%). Найчастотнішим префіксом у творенні політичних неологізмів в українській мові слугує префіксоїд *євро-* (22,2 %), друге місце посідає префікс *анти-* (10,1 %), третє – префікс *псевдо-* (5,2%). Серед українських суфіксів, що беруть участь у творенні політичних неологізмів, найбільшою дериваційною активністю вирізняються *-и(і)зації(я)* (12,6%), *-ець*, *-н(ий)* (10,9%), *-ість* (9,2%). Продуктивними моделями словоскладання як способу творення політичних неологізмів в англійській мові є такі моделі, що подані за спадною активністю: *N + N* (53%), *Adj + N* (21%), *N + N + N* (15%).

Із-поміж семантичних способів словотвору в українській мові найбільш продуктивним є лексико-семантичний (74%); малопродуктивними є морфолого-семантичний (16%), лексико-синтаксичний (10%). В англійській мові зберігається така сама тенденція щодо продуктивності способів

семантичного словотвору: лексико-семантичний (87%) морфолого-семантичний (8%), лексико-синтаксичний (5%). Семантичний розвиток лексики в обох мовах може відбуватися завдяки збільшенню кількості значень у слові.

Визначено спільну тенденцію співвідношення морфологічного та семантичного способів у творенні політичних неологізмів. Порівняння морфологічного (79,9%) та семантичного (21,1%) способів словотворення політичних неологізмів у відсотковому відношенні дає підстави стверджувати про значне домінування першого над другим у співвідношенні 1 до 8.

За семантичним критерієм досліджувані новотвори поділяються на номінації 1) осіб за прізвищами, діяльністю, їхньою приналежністю або прихильністю до певної політичної групи або її лідера; 2) опредметнених дій і процесів, абстрактних назв різних явищ; 3) організацій (в обох мовах) і території (в українській мові); 4) дій; 5) ознак, пов'язаних із політичними діячами, суспільними явищами (в обох мовах) та організаціями (в українській мові).

Спільними тематичними групами політичних неологізмів в українській та англійській мовах є «Держава», «Політичні угруповання», «Соціально-політичне життя».

Перспективу подальшого зіставного дослідження політичних неологізмів убачаємо у встановленні когнітивних механізмів дериваційних процесів в українській та англійській мовах.

Ключові слова: політичний дискурс, політичний неологізм, способи словотворення, деривати, тематична група, семантика, оніми, зіставний аналіз, контрастивні студії, українська мова, англійська мова.

ABSTRACT

Hromovenko V.V. Word Formation of Political Neologisms in Ukrainian and English: a Comparative Aspect. – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Thesis for obtaining PhD degree by program subject area 035 «Philology» by field of study 03 “Humanitarian Sciences” – International Humanitarian University, Odesa; Vasyl’ Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

The thesis is a comparative study of the specific features of word formation of political neologisms in the Ukrainian and English languages. There has been carried out a two-way, synchronous-comparative study, based on the theory of word formation, lexical semantics, and comparative semantics with reliance on the idea of the formal and semantic aspect of studying the structure of Ukrainian and English neologisms within the bilateral theory of a sign. Generalising different approaches to the definition of the notion «neologism», it is interpreted as any new word or phrase that appears in the language, as well as borrowing and new meanings of known words; bilateral units characterised by novelty of plans of expression (morphological neologisms) and/or content (semantic neologisms). Neologisms can be neutral or stylistically marked.

One of the areas of interest of political linguistics is new lexis, which reflects the reaction of language to socio-political events in the linguistic and cultural community. A political neologism is a lexical innovation that models a new vision of the object of nomination.

The aim of the thesis is to establish common and divergent features of productive ways of forming political neologisms in Ukrainian and English.

To reach the aim the following tasks are solved:

- 1) theoretical grounds of the comparative study of Ukrainian and English neologisms within the framework of political linguistics are substantiated;
- 2) qualification features and classification parameters of political neologisms are determined;

- 3) the methodological bases of comparative research of political neologisms are outlined and the algorithm of their study is worked out;
- 4) political neologisms formed by means of the morphological way are identified and compared;
- 5) semantic ways of forming political neologisms in Ukrainian and English are identified and compared;
- 6) semantic designation of referents is characterized;
- 7) thematic typology of political neologisms in Ukrainian and English languages is carried out.

The *object* of the thesis is political neologisms of Ukrainian and English languages.

The *subject* of the study is the structure and semantics of neologisms of Ukrainian and English languages.

The material of the research is a corpus of political neologisms of the end of the XX century – the beginning of the XXI century, which consists of 2400 units (1200 of them are Ukrainian and 1200 are English), selected by random sampling from lexicographical sources, the Internet resources, online newspaper, etc.

The scientific novelty of the study is asserted by the fact that the thesis identifies and compares productive ways of creating political neologisms in the Ukrainian and English languages for the first time; determines the frequency of use of morphological and semantic ways in forming Ukrainian and English political neologisms; outlines the productivity of appellation, metaphorization and metonymisation in forming political neologisms by means of the semantic way; singles out and compares the thematic groups of political neologisms in the abovementioned languages.

The theoretical significance of the thesis lies in the contribution to comparative linguistics (identifying common and divergent ways of forming political neologisms) and the development of neology (thematic classification of political neologisms).

The practical significance of the obtained results lies in the fact that they can be used in teaching theoretical courses in comparative linguistics (sections «Word Formation in the Comparative Aspect», «Comparative Derivatology»), comparative lexicology of English and Ukrainian languages (sections «Methods of the Vocabulary Study», «Word Formation in English and Ukrainian languages»), comparative stylistics (section «Stylistic Resources of English and Ukrainian Languages»), in special courses in neology and political linguistics in universities; in lexicographic practice in the process of compiling morphemic and explanatory dictionaries, translation dictionaries, etc.

The *Introduction* substantiates the relevance of the study, defines its object and subject, formulates the purpose and tasks, outlines the methods of analysis and sources of empirical material, presents a list of items to be defended, and reveals the novelty, theoretical and practical significance of the results.

The first chapter «*Theoretical Grounds of Comparative Study of Political Neologisms in Ukrainian and English*» outlines the theoretical and methodological principles of comparative study of Ukrainian and English political neologisms, defines the basic concepts of the study.

The second chapter «*Morphological Word Formation of Political Neologisms of Ukrainian and English languages*» is devoted to singling out and comparative analysis of derivational models of word formation of Ukrainian and English political neologisms.

The third chapter «*The Semantic Way of Forming Ukrainian and English Political Neologisms*» clarifies semantic ways of derivation of political neologisms of Ukrainian and English languages; presents the typology of political neologisms according to the semantic criterion.

The *Conclusions* present the main results of the study, identify common and divergent features of word formation of English and Ukrainian political neologisms, outline the prospects for their study in the cognitive plane.

The methods of analysis of neologisms offered in the study are substantiated by the purpose and tasks of the research. At the stage of forming the source corpus

of political neologisms, new words are selected on the basis of belongingness to the political vocabulary and novelty; at the second stage the type of word formation is clarified and derivation models are singled out; at the next one – thematic groups of neologisms are singled out; and finally – a comparative analysis of these groups of vocabulary is carried out. Quantitative calculations are performed at most stages of the study to establish neologisation tendencies.

It is found out that common ways of morphological word formation in Ukrainian and English are affixation, compounding, telescoping, shortening and clippings of the roots. The specific way of morphological word formation in English is conversion. In the compared languages allomorphy is also manifested in percentage representation of different ways.

In the Ukrainian language, the largest number of neologisms is formed by affixation (70.3%), and in English – by compounding (29.3%). The most frequent prefix in forming neologisms in the Ukrainian language is *євро-* (22.2%), the second place is occupied by the prefix *агму-* (10.1%), the third – the prefix *псевдо-* (5.2%). Among the Ukrainian suffixes used in forming political neologisms *-у(ї)зації(я)* (12.6%), *-еуб*, *-н(уї)* (10.9%), *-ісць* (9.2%) have the biggest derivational activity. Productive models of word formation as a way of creating political neologisms in English are the following ones, which are given in the descending order: N + N (53%), Adj + N (21%), N + N + N (15%).

Among the semantic ways of word formation, the most productive is lexical and semantic (74%); unproductive ones are morphological and semantic (16%), lexical and syntactic (10%) in the Ukrainian language. In English, the same tendency concerns the productivity of semantic word formation: lexical and semantic (87%), morphological and semantic (8%), lexical and syntactic (5%). The semantic development of vocabulary can occur due to the increase in the number of meanings in the word.

In addition, a common tendency as for the ratio of morphological and semantic ways in forming political neologisms has been identified. Quantitative comparison of morphological (79.9%) and semantic (21.1%) ways of word

formation of political neologisms gives grounds to assert the significant dominance of the first over the second one in the ratio of 1 to 8.

According to the semantic criterion, the studied neologisms are divided into nominations of 1) persons by nicknames, activities, their affiliation to a particular political group or its leader; 2) objectified actions and processes, abstract names of various phenomena; 3) organisations (in both languages) and territories (in Ukrainian); 4) actions; 5) features related to politicians, social phenomena (in both languages) and organisations (in Ukrainian).

Common thematic groups of political neologisms in Ukrainian and English are «State», «Political Groups», «Socio-political Life».

The prospect of further comparative study of political neologisms lies in the possibility to establish the cognitive mechanisms of derivational processes in the languages compared.

Keywords: political discourse, political neologism, ways of word formation, derivatives, thematic group, semantics, proper names, comparative analysis, contrastive studies, Ukrainian, English.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті в періодичних наукових виданнях інших держав,
які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку
та / або Європейського Союзу:*

1. Hromovenko V. V. Thematic Groups of Political Neologisms in English and Ukrainian: a Comparative Approach. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2020. VIII (66). Issue: 218. Pp. 31–34.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Громовенко В. В. Генезис політичної лінгвістики як самостійної науки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія* : зб. наук. праць. 2014. Вип. 11. Т. 1. С. 112–115.

3. Громовенко В. Дослідження політичного дискурсу в лінгвістиці. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2015. Вип. 21. С. 238–242.

4. Громовенко В. В. Особливості словотворення неологізмів в українському політичному дискурсі. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»* : науковий журнал. 2016. Вип. 22. Т. 24. С. 37–42.

5. Громовенко В. В. Особливості словотворення політичних неологізмів в українській та англійській мовах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія* : зб. наук. праць. 2017. Вип. 30. Т. 1. С. 136–138.

Публікації, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

6. Громовенко В. В. Функції політичного дискурсу. *Актуальні проблеми викладання фахових дисциплін у вищій школі* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14 листопада 2015 р.). Одеса, 2015. С. 36–38.

7. Громовенко В. В. Особливості словотворення неологізмів в англійському політичному дискурсі. *Молодий вчений*: науковий журнал. Херсон, 2016. Вип. 4. С. 358–361.

8. Громовенко В. В. Скорочення як спосіб словотворення політичних неологізмів у сучасній англійській мові. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*: збірник. Одеса, 2016. Вип. 25. С. 235–238.

9. Громовенко В. В. Лексичні інновації в політичному дискурсі сучасної англійської мови. *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові студії*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23-24 березня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 142–144.

10. Hromovenko V. V. Semantic Derivation in the Political Discourse of English and Ukrainian. *Чорноморські наукові студії*: матеріали Четвертої всеукр. мультидисциплінарної конф., м. Одеса, 25 травня 2018 року. Одеса, 2018. С. 102–104.

11. Slavova L., Hromovenko V. Lexical Innovations in the Thematic Group “POLITICS” (on the Material of Ukrainian and English). *Polyslav 2020*: book of abstracts of XXIV Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (12-13 September, 2020). 2020. P. 36.